GAUTENG PROVINCE
EDUCATION
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TLHAHLOBO YA GARE GA NGWAGA

KREITI YA 12

PHUPU 2023

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

NAKO: **2 diiri**

MEPUTSO: **70**

Palomoka ya Matlakala a dipotšišo ke 12

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

   KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)
   KAROLO YA B: Kakaketšo (10)
   KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo. (30)

2. Bala ditaelo KA MOKA ka tlhokomelo.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. Thoma KAROLO YE NNGWE LE YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

5. Thala mothalo morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothalo ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.

9. Nako yeo e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

   KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 50
   KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye 30
   KAROLO YA C: Metsotso ye e ka bago ye 40

10. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Bala ka tlhokomelo setšweletšwa sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA A

MPHEMPHE E A LAPIŠA MOTHO O KGONWA KE SA GAGWE

1 Rurirori o be a di bone mogologolo wa bagologolo ge a tla re: '**Mphemphe e a lapiša motho o kgonwa ke sa gagwe.'** Bophelo ke namane ye tona ka nnete. Bao ba ikhuditšego ke bao ba sa dulego Gauteng motsemollakoma. Bao ba dulago Gauteng ba bona mathata ka go fapana ga wona, motlhako ke motlhako. **Mekhukhu e tletše gohle** profentsheng ya Gauteng, **batho ba nyeuma bjalo ka diboko.** Ge o ka bona seo se diregago mebileng, ka nnete o tla kwa bohloko wa be wa rothiša meokgo. Go hlaka go pokile gape go iphile maatla mebileng ya moo. Bontši bja batho ba fetogile malalaphaephe, ga ba na le mo ba dulago. Poifo e tlogile ebile go boifa yona poifo e le ge e boifa wona malalaphaephe ao.

2 Bohloki bo iphile maatla nageng ya Afika Borwa, eupša ge e le Gauteng gona bo metše medu. Bohloki bja gona ga se bja dijo fela, le madulo ke tlhobaroko. Bontši bja batho go phelwa mebileng. Ga go ngwana, ga go yo mogolo, ga bo ye ka mmala, **go hlaka mmala wo mongwe le wo mongwe**. Sa go tlaba kudu ke gore le basadi ba go phela mebileng ba gona. Go phelwa ka go kgopela. Ba go ba le kwelobohloko ba thuša bakgopedi mola bontši bo sa dumele go fa batho ba go phela mebileng thušo. Ba ba kgapha ka diatla ntle le kwelobohloko. **Bangwe ba apere malabulabu,** hlong ga e gona. Ge e le tšhila yona ba re tsing! Ga ba lebelelege le gatee. Bangwe ba bobolelwa ke dintšhi ka gore ba nkga monkgotlapela. Se sengwe gape ke gore batho ba ga ba tshepagale, ga ba boife go tšeela motho seo a se sweregо ka kgang, tadi e amuša tašana. Basadi ge ba ba bona fela ba swara mekotlana ya bona ka go tiiša.

3 Profentshe ya Gauteng e tletše ka merafe ya go fapafapana kudu. Mehlobo ka moka e ile Gauteng go yo iteka mahlatse ka mabaka a go fapana a go iphediša. Bangwe ba tlogetše sekolo mola bangwe ba tšhabile dintwa tša batswadi ka malapeng. Bangwe ba ile ba itebatša ga gabo bona ge ba be ba sa ja monono wa lefase. Masogana a go šoma a ile a ipha dikgarebe tša Borwa,bjale maatla le mešomo di fedile go boela gae go a pala. Ke banna bjale ba kgakanegong. Ka mengwakong yeo ba e rekilego ba tšwile ka diethiethi le morago ba sa gadime e le hlogo ye meetse e lotwa ke mong. Lehono ba dula le go robala mebileng ge e le mengwako yela ba e šupa ka menwana. Go phethega lela la moswana le rego 'o se re go bona ngwanana'Borwa wa re ke a nyala gobane ge Borwa bo foka o re mma o a mpitša.' Re tla reng? Ke gona go phelwa.

4 Ba bangwe ba rata kudu go ema magahlanong a ditsela go kgopela baotledi ba difanaga dijo goba tšhelete. Gape bona bakgopedi ba ba šomiša dikgobalo le bogolofadi bja bona go ikgobokeletša mašeleng goba tšona disente. Bao ba hlotšago ba feteletša go hlotša gore ba pelohlomogi ba ba fe sengwenyana seo ba se sweregó. Yo a gobetšego leoto o fotla borokgo gore sešo goba ntho yeo e be molaleng. Seo o se dira ka maikemišetšo a go kwelwa bohloko. Ba bangwe ba tloga ba ikokobetša wa go fetiša ka ge ba khunama le go phaphatha diatla. Ba go foufala le bona ba gona moo magahlanong a ditsela ba a kgopela. Bjale go tšwa go mofetakatsela gore yena ge a ba bona letswalo la gagwe le reng.

5 Motlhako o tla go bontšha dikgolo ka nnete. O tla re o gotše o e ja o lahla, o e nwa o tšholla, bophelo bja go menogela. O tla ikhwetša o segwa ke batho ka lebaka la go se kgalemelege goba go eletšega ge o be o sa le yo monnyane. Go kgalemelwa ga go bose eupša ke tshwanelo. Ga go hole selo go pepetletša ngwana o re o a mo rata. Ka moswane yena ngwana yoo o tlo fetogela motswadi ya ba lenaba la gagwe. Go se kgalemele bana o le motswadi ke go hloka maikarabelo. Bontši bja batho bo kgakanegong ka lebaka la go se tšee maele le go gana go kgalemelwa. Motswadi ga a phethe la mogologolo la gore" mohlare o kobja o sa le wo monana ka gore wa gola, o a robega. Setšhaba sa go hloka maikarebelo ga se na tšwelopele.

6 Le ge go le bjalo, se se botse ka Gauteng ke gore motho yo mongwe le yo mongwe o lebeletše tša gagwe. Ga go na le motho yo a lego gare a hlola batho ba bangwe ka mašobana a mafao e le ge a nyaka go tseba gore motho o dira eng goba ga a dire eng, le gore o tšwa kae o ya kae. Mang le mang o gare o bona gore a ka iphediša ka eng. Bangwe ba gare ba goga dipolasetiki ba ya go kadiša**.** Go re o apere mankgeretla ga se selo, tabakgolo ke ge motho a ka ba le sa go iša maleng.

[Mothopo: Boitlhamelo]

1.1 1.1.1 Tsopola mantšu go tšwa TEMANENG YA 1 ao a laetšago:

(a) Batho ba go dula le go robala mebileng (1)

(b) Mengwako ya go agwa ka masenke fela. (1)

1.1.2 Go tšwa TEMANENG YA 2 hlaloša mebelelwana yeo e ntshofaditšwego go ya le ka fao e šomišitswego ka gona temaneng. (2)

1.1.3 Laetša dilo TŠE PEDI go tšwa TEMANENG YA 2 tšeo di utollago gore motlhako ga o kgethe? (2)

1.1.4 Efa dintlha TŠE PEDI go tšwa TEMANENG YA 2 tšeo di tšweletšago motlhako wo batho ba go dula Gauteng ba itemogelago wona. (2)

1.1.5 Akaretša diteng tša TEMANA YA 3 ka dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla kotsi yeo e ka welago baotledi ba difatanaga o lebeletše TEMANA YA 4 (2)

1.1.7 Ke ponelopele efe yeo o ba go le yona morago ga go bala TEMANA YA 5 o lebeletše kgalemo le kgodišo ya bana? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.8 Tsopola seema TEMANENG YA 5, o be o hlatholle ka moo se šomišitšwego ka gona. (2)

1.1.9 Na go ya ka wena go phela ka go kgopela mebileng ke tsela ya maleba ya go iphediša? Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.10 Maikutlo a gago ke afe mabapi le diteng tša TEMANA YA 6? Fahlela karabo ya gago. (2)

1.2 Lekodišiša seswantšho sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA B:

[Mothopo: Google]

1.2.1 Ka dintlha TŠE PEDI, efa ditiragalo tša SETŠWELETŠWA SA B. (2)

1.2.2 Bapetša diteng tša SETŠWELETŠWA SA A TEMANENG YA 2 le SETŠWELETŠWA SA B (2)

1.2.3 Ke eng seo se laetšago gore motho yo a robetšego fase seswantšhong sa ka godimo o a hlaka? (1)

1.2.4 Kgetha karabo ya maleba. Monna yo a emego mo seswantšhong sa ka godimo …

A O fa mokgopedi dijo
B O fa mokgopedi tšhelete
C O kgapha mokgopedi ka seatla
D O raga mokgopedi ka leoto. (1)

1.2.5 Efa mabaka A MABEDI ao a ka dirago gore motho a ikhwetše a le seemong sa go swana le sa motho ya a robetšego fase go SETŠWELETŠWA SA B (2)

1.2.6 Ge nkabe o le Tona ya Tlhabollo ya Leago o be o ka dira eng go thuša batho ba go swana le yo a robetšego fase mo SETŠWELENG SA B? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠISO YA 2

Akaretša setšweletšwa se sa ka tlase ka mantšu a gago ka go kgoboketša dikgopolokgolo tšeo di laetšago maikarabelo a molaodimogolo wa bookelo.

ELA HLOKO:

1. Kakaretšo ya gago e be le dintlha tše 7 gomme e se fete mantšu a 90.
2. Ngwala ka tsela ya temana.
3. Se ngwale hlogo ya kakaretšo.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.
5. Kakaretšo e be ka mantšu a gago.

SETŠWELETŠWA SA C

BOLAODI BJA BOOKELO.

Bookelo ke lefelo leo balwetši ba yago go lona go hwetša kalafo le phodišo ya malwetši a go fapana. Bookelo bo nyaka go sepedišwa le go beiwa ka tlase ga taolo ya molaodimogolo yo a na go le maitemogelomagolo gape a tshepagala. Molaodimogolo o rwala maikarabelo a tshepedišo ya bookelo ka moka magetleng a gagwe. Maikarabelo a molaodimogolo a akaretša go thwala dingaka tšeo di na go le mangwalo a nnete e se go a bofora. Ge go thwalwa baoki go nyakišišwe dikolo tšeo ba hweditšego tlhahlo go tšona gore di ngwadišitšwe le kgoro ya thuto. Gape dikolo tša bofora di tletše ka nageng ya Afrika Borwa, ge e le tša go hlahla booki di thiba letšatši ka bontši bja tšona.

Molaodimogolo o swanetše go netefatša gore malao a bookelo ke ao a lekanetšego gore balwetši ba go palelwa ba se gomišetšwe morago ka lebaka la tlhaelelo ya malao ao. Go thwalwe dikhamphane tša go hlwekiša gore bookelo bo dule bo hlwekile ka dinako tšohle. Bolwetši bo gola kudu ge molwetši a dula tšhileng. Go thwalwe bahlapetši ba maleba gore dithoto le ditlabakelo tša bookelo di se timele goba go utswiwa. Ke mošomo wa molaodi go reka dihlare tša malwetši ka moka pele tšeo di lego gona di fela. A netefatše gore ditšidifatši tša bolotabahu bja bookelo di šoma gabotse.

Molaodi a ntšhe taelo ya gore bašomi ka moka ge ba tsena ka bookelong ba laetše bahlapetši boitsebišo. Se se tla thuša go efoga bohodu le bohlakodi. Molaodi o laola moaparo wa booki le dingaka ka moka. A dire bonnete bja gore maina a bašomi ka moka a be pepeneneng mo motho yo mongwe le yo mongwe a tla kgonago go a bona le go tseba gore o thušitšwe ke mang. Seo se tla dira gore dingaka le booki ba hlokomele balwetši le baeng ka moka ka tlhompho. Ba tla be ba tšhaba go loba mešomo ya bona.

Maokelo ao a se na go le bolaodi bja maitemogelo le go se tsebe tshepedišo ya maleba ya bookelo a tla phuhlama gomme setšhaba sa hlaka, lehu la dira boithatelo malapeng le nageng ka bophara. Ke ka fao go nyakegago moloadimogolo wa go botega,go tseba le go rata mošomo wa gagwe le go se tšhabe go lebanya batho ge ba dirile diphošo. Ge o le molaodimogolo o swanela go tseba gore o tlo ba le bao ba nyakago go go bona o palelwa, wena sa gago ke go dira mošomo wa gago ka potego.

[Mothopo: Boitlhamelo bja go ba le dinyakišišo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

- Dithekniki tša papatšo le khathune.
- Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo.
- Dibopego tša lefoko.
- Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo.

POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go balwa le go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA D

LEGAE LE DULA LE HLWEKILE HLWEKIHLWEKI!

YAKGONA

E RATWA KE BASADI FELA.

Diaparo,dibjana,lebato**…**di taga go feta.

Reka e TEE o hwetše e TEE **MAHALA!**

[Mothopo:Google]

3.1 Kgetha karabo ye e nepagetšego. Papatšo ye e lebišitšwe go:

A Batšofadi
B Batho ka moka
C Masogana
D Basadi (1)

3.2 Tsopola polelo ya go jabetša go tšwa papatšong (1)

3.3 Efa tšhomišo ya maswaodikga a **'!'**
lefokong la pele le la "**…"** papatšong ya ka godimo. (2)

3.4 Ke tshedimošo efe ye bohlokwa yeo mmapatši a se go a e tšweletša papatšong. Efa dintlha TŠE PEDI (2)

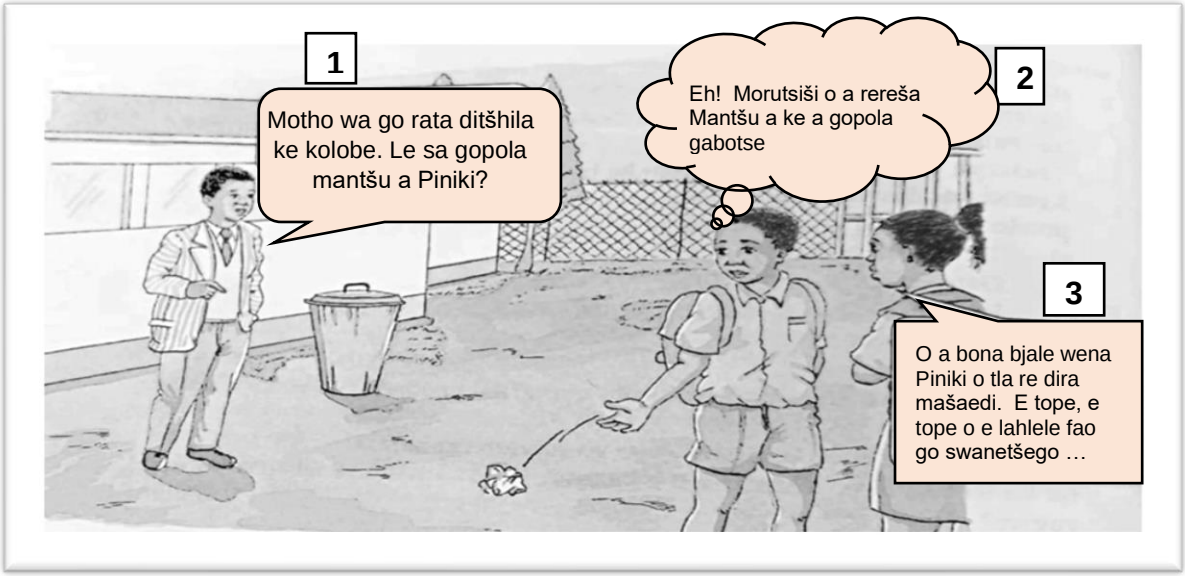
3.5 Ngwalolla lefoko leo le laetšago kgethologanyo o be fe mohuta wa kgethologanyago yeo. (2)

3.6 Na o a dumela gore mmapatši o kgonne go goga šedi ya bareki. Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathune ye ya ka tlatse gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go balwa le go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA E

[Mothopo: Oxford Lebone]

4.1 Kgetha karabo ya maleba. Lefelo la ditiragalo tša khathune ye ke ka…

A Magaeng
B Mošomong
C Sekolong
D Toropong (1)

4.2 4.2.1 Tšweletša sekafoko seo se laetšago sekapolelo sa tshwantšhišo. (1)

4.2.2 Ngwala lefoko leo le tšweletšago modirišotaelo PUDULENG YA 3. (1)

4.3 Ke molaetša ofe wo o hwetšwago khathuning ye? (1)

4.4 Efa tswalano gare ga sefahlego sa mošemane le PUDULA YA 2. (2)

4.5 Ke eng seo le laetšago gore maemo a diboledi tše di lego khathuning ga a lekane? (2)

4.6 Akanya maikutlo a seboledi PUDULENG YA 1. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

Badišiša setšweletšwa sa ka fase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a kwešišo ya dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA F

BOTSWADI PELE GA NAKO

Ruri go anegelwa ke go tingwa. Go thwe sekolong se sengwe tikologong ya Molototsi moo e lego gore ka letšatši la mogolo wa mphiwafela ga se tsene. Pudi ya tsela e re tšhelete ya mphiwafela e hwetšwa le ke maseana ao a sa nkgago mekgato. Ruri masea a na le masea. Ka mo masea ao e lego batswadi ba sa palelwa le ke go hlatswa mengatetšo ya bana ba bona.

Mo sekolong seo go bolelwago ka sona, ge mosetsana a se na ngwana o bitšwa lešilo. Mphiwafela o tlišitše phadišano dikolong. O ba bone ge ba šetše ba gotše, le morago ga ba sa lebelela ge ba gopotše toropong. Ba ithekela diaparo, ba loga meriri gore masogana a ba bone. Ga ba sa na taba le bokamoso bja bona. Ka ga dipuku gona lebala. Ba botše ka diphathi fao gona le tlo kwana. Ga ba sa tšhaba le go bolela ka thobalano pele ga batho ba bagolo. Basetsana bao ba yago sekolong ba no iša fela go se phumulwe ka dipukung.

Bommago masea sa bona ke go betha dikarata ka tšhelete le go bapala motšhaena. A ruri batho ba mohuta woo o tla re ke batswadi? Maikarabelo a bona a kae? O ka re basetsana ba ka tlogela go itira batswadi e sa le bana.

[Mothopo: Boitlhamelo]

5.1 Go tšwa TEMANENG YA 1 tsopola sekafoko sa leba o be o laetše le mohuta wa lona. (2)

5.2 Go tšwa TEMANENG YA 2 tšweletša learogi o be o laetše le lebaka la goreng e le learogi? (2)

5.3 Tsopola lelahlelwa mo temaneng o laetše le maikutlo ao a le tšweletšago. (2)

5.4 Ngwala lelatodi la lentšu le “lešilo”o be o le šomiše lefokong. (2)

5.5 Šomiša lentšu le “gotše” mafokong a mabedi go laetša tlhalošo tša go fapana. (2)

[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70